

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav románských studií

Posudek disertační práce pro získání titulu Ph.D.

Tomáše KOBLÍŽKA

Interpretační sémantika jako příspěvek k recepci literárního textu

Praha 2014, FF UK, Ústav české literatury a komparatistiky

Obor: Obecná a srovnávací literatura

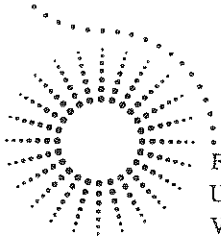
Vedoucí práce: Mgr. Martin Pokorný, Ph.D.

138 s. + slovníček pojmů + 8 s. bibliografie

Předložená disertační práce je po mém soudu vysoce nadprůměrná a pro teorii literatury velmi přínosná hned z několika důvodů:

Autor se dlouhodobě zaměřuje na současné francouzsky píšící teoretiky, kteří v českém prostředí nejsou příliš známí nebo dokonce vůbec nebyli přeloženi. Po předcházející, v pořadí už druhé vydané monografii *Nová poetika. Kapitola z francouzského myšlení o literatuře*, jež se zabývala Benvenistovou lingvistikou ovlivněnými literárními vědci (Henri Meschonnik, Gérard Dessons), Tomáš Koblížek tentokrát analyzuje interpretační sémantiku Françoise Rastiera.

Všechny autorem vybrané osobnosti mají společnou jistou nezařaditelnost do obvyklých akademických kategorií. Benveniste ve svých pozdních dílech hledal alternativu ke strukturální lingvistice a od saussurovského neosobního jazykového systému se propracoval až k představě, že významotvorná aktivita se naopak uplatňuje individuálně, v konkrétním okamžiku promluvy. Tím otevřel dveře nové literárněkritické škole, která se polemicky vymezila jak proti dominantnímu strukturalismu, tak proti úvahám post-strukturalistů. V Rastierově případě máme rovněž co do činění s myšlením „na pomezí“, neboť interpretační sémantika má sice své kořeny v Greimasově strukturální sémantice, nicméně v pozdější době se od ní odchyluje, aniž by ovšem splývala s post-strukturalistickými přístupy. Představa „průběžného uzavírání textové struktury“ či „momentální stabilizace textu“ skutečně rozvolňuje tradičně strukturalistickou „uzavřenost“, aniž by však ústila do derridovské „otevřenosti“. Často uváděné černobílé protiklady „strukturalistický versus post-strukturalistický“, „otevřený versus uzavřený“, „moderní versus post-moderní“ tím získávají další zajímavé alternativy.

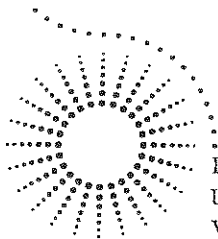
Ústav románských studií

Věren svému původnímu zaměření na filozofii a komparatistiku, autor organicky propojuje oba dva obory skrze lingvistiku, která konkrétněji rozvíjí obecnější filozofické otázky (například po podstatě znaku a přítomnosti/nepřítomnosti smyslu v něm) a zároveň poskytuje cenné metodologické nástroje literární vědě, jež po odchodu velkých osobností strukturalismu a post-strukturalismu jako by v poslední době hledala samu sebe. Po dlouhé odbočce jako by se bádání o literatuře opět vracelo k oněm lingvistickým kořenům, které prosazovali ruští formalisté. Jen povaha lingvistiky se od té doby poněkud změnila, prohloubila, nuancovala.

Disertační práce Tomáše Koblížka má monografický charakter a přináší přehledný, ucelený a jasný výklad interpretační sémantiky. (S určitou mírou nadsázky by se mohla jmenovat „Všechno, co jste kdy chtěli vědět o Rastierovi, ale báli jste se zeptat“.) Úvodní kapitola přináší základní pojmy a principy nezbytné pro pochopení interpretační sémantiky, zatímco další tři části práce podrobněji rozebírají Rastierem stanovené textové jednotky (II), produktivitu textu (III) a jeho linearitu (IV). Každá podkapitola mimoto obsahuje stručné résumé již řečeného, které textu dodává silně didaktický ráz.

Osobně bych uvítala více konkrétních textových příkladů, ale to může být dáno určitou romanistickou profesionální deformací. (Disertační práce, na které jsem z oboru zvyklá, nejčastěji obsahují úvodní teoretický výklad a pak jeho aplikaci na jedno konkrétní dílo, případně děl několik.) Příklady uváděné Tomášem Koblížkem jsou jasné, ale – podobně jako v normativních gramatikách či jiných lingvistických příručkách – vždy jednoznačně soustředěné na ilustraci jevu, který je právě teoreticky rozebírán. Zajímavé by proto bylo vzít na konec nějaký ucelený text, třeba několikastránkovou povídku, a na něm ukázat všechno, co Rastierova interpretační sémantika „umí“. Výborně by se tím provázaly jednotlivé roviny výkladu, které čtenář někdy vnímá odděleně.

Čistě prakticky soudím, že Rastierovy koncepce jsou ve vysokoškolské výuce teorie literatury i textové analýzy velmi dobře využitelné (z mého pohledu dokonce mnohem lépe než takový Dessons). Sémantická analýza, která nám umožňuje hledat napříč textem specifické obsahy a spojovat je ahierarchickým způsobem, bez ohledu na jejich syntaktickou pozici; isotopní formy ilustrující textovou kohezi, tedy provázanost jednotlivých momentů na

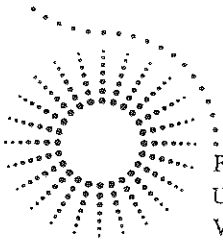
Ústav románských studií

základě opakování či navracení různých typů sémů, představa absence hloubkové struktury spojená se strukturací přímo mezi soubory isotopních prvků..., to vše přináší velmi zajímavou možnost hermeneutického čtení textů, které sice nejsou „uzavřené“, ale přesto průběžně krystalizují do konkrétních smyslů. Analýza prózy *Playdoyer* Ludwiga Hariga toto výborně ilustruje.

Předpokládám, že další výhodou sémantické analýzy je i její dobrá aplikovatelnost na umělecké překlady. Syntax se v jednotlivých jazycích mění („Longtemps, je me suis couché de bonne heure.“; „Dlouho jsem chodil brzy spát.“) daleko výrazněji než sémantika, která by ideálně měla zůstat zachována.

Rastierův výpad proti psychologismu v lingvistice nejsem schopna odborně posoudit, ale jeho volání po tom, aby literární teorie i jiné společenské vědy stvrzovaly „autonomii symbolična, aby vymezily specifický typ objektivitu charakterizující jejich doménu“, by měl intuitivně chápat každý, kdo se zabývá literaturou. Kvalita textu skutečně není dána kvalitou toho, co ztvárňuje. (Ne nadarmo Flaubert toužil napsat „un livre sur rien“.) Zároveň ale text samozřejmě odkazuje k mimotextové realitě a jeho smysl do značné míry závisí na určité společensko-kulturní praxi, která ho podmiňuje, a na konkrétní situaci, v níž byl sepsán. Tento paradox, který autor disertační práce v závěru zmiňuje prostřednictvím modelu: „1. smysl jednotek je dán uspořádáním celého textu 2. smysl textu je dán příslušným žánrem 3. žánr je vymezen jako forma diskurzu 4. diskurz odpovídá určité společenské praxi“, zní naprosto logicky, ale, přiznám se, z předchozího výkladu Rastierovy interpretační sémantiky mi nijak jednoznačně nevyplývá. Příspěvkem do diskuze by tudíž byla moje otázka, jak potom Rastier své textové jednotky, aferenci textu a jeho linearitu „napojuje“ na okolní kontext. I při opakovaném pročení některých pasáží mám pocit, že nijak zvlášť. Zdá se, že jeho přístup představuje spíš jakousi kontextu nakloněnější, nicméně pořád ještě principálně imanentní metodu textové interpretace. (Toto není hodnotový soud, jen konstatování.)

Z formálního hlediska nemám k předložené disertační práci žádné závažné výhrady. Sem tam se vyskytl překlep: „... vztahy, které scelující text do jednoty... (s. 16); „narrativ tudíž může být analyzována“ (s. 19); „ve svých rukopisech tak Saussurem výslovně upozorňuje“ (s. 101); „jak byla dosud prezentován vztah... (s. 131); „z hlediska

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav románských studií

interpretační sémantiky je smysl imanentní situaci“ (s. 135); adjektivum „mytický“ se píše s krátkým „y“ (s. 25); sloveso „soustředit se“ je dokonavé a „soustředovat se“ nedokonavé, takže v přítomnu lze užít jen to druhé (s. 105); sloveso „nabýt“ se pojí s genitivem, takže „fáze... nabývají hodnoty“, nikoli „hodnotu“ s. 118). Autor má také slabost pro jakousi „německou“ syntax se slovesnými tvary odhazovanými až na samotný konec věty (pro zvýšení čtenářova napětí?), což někdy působí rušivě: např. „... situaci, v níž se podle Rastiera lingvistika zaměřená na pojem věty ocitá“ (s. 17). Ale to jsou skutečně jen drobnosti.

Ze všech výše zmíněných důvodů disertační práci Mgr. Tomáše Koblížka vřele doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 11. 8. 2014

doc. PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.